

"Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti"nin fəaliyyəti beynəlxalq təcrübəyə əsaslanır

"Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti"nin sədri, fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, dosent Ələddin Məlikovla müsahibə

- Ələddin müəllim! AMEA Rəyasət Heyətinin nəzdində yaradılan və sizin rəhbərlik etdiyiniz "Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti"nin istiqaməti nələrdir? Cəmiyyət haqqında qısaca məlumat verərdiniz.

- Ümumiyyətlə, elektronlaşma bu günkü dünyanın əsas tələblərindəndir. AMEA-da "Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti"nin formalaşması da beynəlxalq təcrübəyə əsaslanır və AMEA prezidenti Ramiz Mehdiyevin fərman və sərəncamlarını öz fəaliyyətində rəhbər tutur. Bu səbəbdən "Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti" də virtuallaşma və elektronlaşma proqramının AMEA-da daha geniş miqyasda istifadəsi üçün öz səylərini göstərir.

"Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti"nin əsas fəaliyyət prinsipləri və əhəmiyyəti aşağıdakılardan ibarətdir:

Son illər inkişaf etmiş ölkələrdə elm və tədqiqatı daha da inkişaf etdirən amillərdən biri "Virtual Elektron Fəaliyyətləri"nin formalaşdırılması hesab edilir. AMEA-da təsis edilən "Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti" müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə yanaşı, AMEA əməkdaşlarına və alimlərə elektron xidmətlərini göstərilməsində və ondan səmərəli istifadəsinə imkan yaradır. VEFC-in digər əsas istiqamətlərindən biri, həm də alimlərimizin tədqiqatlarının virtual aləmə çıxarılması və təbliğindən ibarətdir. Əsas məqsəd məlumatların ölçünməsinə əsas təminatın təvənsizlik, istifadəçilər və alimlər arasında olan uzaq "məsafəni" qısaltmaq, həmçinin bu münasibələri sadələşdirmək və şəffallaşdırmaqdır.

İnternet mühitində Azərbaycanın milli maraqlarının yüksək səviyyədə qorunmasında, Azərbaycan həqiqətlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması istiqamətində AMEA-nın üzərinə mühüm vəzifələr düşür. Bu vəzifələrin icrasını təmin etmək məqsədilə AMEA-da bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilir, bu istiqamətdə elmi tədqiqat işləri aparılır, xarici təcrübə öyrənilir, milli maraqlara zidd olan kontentdən aşkarlanması üçün müntəzəm monitorinqlər təşkil edilir, virtual mühitdə Azərbaycanın tarixi həqiqətləri, nailiyyətləri, görkəmli şəxsiyyətləri haqqında zəruri məlumatlar, eləcə də müxtəlif elm sahələrinə aid ensiklopedik elmi biliklər yerləşdirilir.

Bütün bunlarla yanaşı, bu istiqamətdə AMEA-dakı fəaliyyətin daha effektiv qurulması, pərakəndəliyin aradan qaldırılması, həyata keçirilən işlərin vahid mərkəzdən koordinasiya və onların daha sistemli təşkil məqsədilə bu sahədə müstəqil qurumun yaradılmasına ehtiyac var idi. Bütün bunları nəzərə alaraq, AMEA RH-nin 25 sentyabr 2020-ci il tarixli iclasında VEFC təsis edildi və məni ictimai əsaslarla bu cəmiyyətə qoşuldu. VEFC təsis edildiyi gündən beynəlxalq təcrübəyə əsasən, elmi işçilərin elmi mənbələrlə təmaslarının daha münasib şəkildə təşkil üçün "vahid pəncərə" prinsipi əsasında təşkil olunan və AMEA-nın müxtəlif institut və mərkəzlərinin əməkdaşlarının, o cümlədən elmi işçilərin, doktorant və magistrantların, həmçinin digər könüllü mütəxəssislərin səylərini birləşdirməklə Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti ictimai əsaslarla öz işini təşkil etməyə çalışmışdır. Bundan əlavə VEFC həftəlik açıq hesabat məqsədilə FB sosial

şəbəkəsində (<https://www.facebook.com/AMEAVEFC>) səhifə yaratmış və həftəlik görülen işlər barəsində məlumat yerləşdirməyə başlamışdır.

- İnternet məkanında ölkəmizlə bağlı olan yanlış informasiyaların dolğun, təhrif edilmiş və düzgün məlumatlarla əvəzlənməsi üçün konkret hansı addımlar atılmışdır?

- Bu sahədə təbii ki VEFC-dən öncə bir sıra addımlar pərakəndə şəkildə atılmışdır. Lakin Cəmiyyət yaradıqdan sonra, bir sıra işlər gördük, bunun üçün lazım olan mexanizmi öyrənib, hazırladıq. Bu xüsusda ciddi və konkret addımlar atmaq lazımdır.

1. *Beynəlxalq əməkdaşlıq;*
2. *Mövcdə diasporlara ciddi iş birliyi;*
3. *Elmi diasporları formalaşdırmaq və onlarla əməkdaşlıq;*
4. *Azərbaycan alimlərinin reytinginin yüksəldilməsi;*
5. *Azərbaycanlı alimlərin və elminin tanınması zəminində tədqiqatlar;*
6. *Alimlərin və elmi işlərin tənzimlənməsi və tanınması üçün xarici dillərdə saytların təsis edilməsi;*
7. *Xaricdə yaşayan azərbaycanlı alimlərlə mütəmadi olaraq ünsiyyətdə olmaq.*

- İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı informasiya cəbhəsində aparılan mübarizə çox vacib element oldu. Bu gedişətdə "Virtual Elektron Fəaliyyət Cəmiyyəti" tərəfindən hansı tədbirlər həyata keçirildi?

Vətən müharibəsi zamanı VEFC üzərinə düşən informasiya müharibəsini bütün çətinliklərə baxmayaraq, yüksək səviyyədə həyata keçirdi. Müxtəlif məqalələr hazırladıq, xarici dillərə tərcümə etdik və aparıcı xarici saytların vasitəsilə xarici dillə təvənsizlik Azərbaycan həqiqətləri ilə məlumatlandırdıq.

- "Vikipediya"da Azərbaycan haqqında məlumatların azlığı və ya, informasiyaların xarici dillərdə yerləşdirilməməsi kimi tənzidirdir medla təz-təz səsləndirilir. Bununla bağlı hansı təhlillər aparılıb?

- Azərbaycan dili "Vikipediya"da kifayət qədər öz yerini qoruyan dillər sırasındadır. Mən bunu məlumat azlığı adlandırmırdım. Çünki burada iki əsas istiqamət var: Cəmiyyət və Keyfiyyət.

Yuxarıda qeyd etdiyim prosesi xarici dillə "Vikipediya"da da həyata keçirdik. Ümumiyyətlə bu qısa müddət ərzində "Vikipediya"da çox ciddi nailiyyətlər əldə etmişik. Hər şeydən öncə "Vikipediya" prosesinin istiqaməti və cəhətlərini müəyyənləşdirib, o sahədə tam olaraq çalışmışıq. Bu istiqamətlər aşağıdakılardır:

1. *Yeni ensiklopedik məqalələrin yaradılması;*
2. *Xarici məqalələrin tərcümə edilməsi və az vikiyə yaradılması;*
3. *Həmçinin Az vikiyə xarici dillərə tərcümə edilib, xarici dillə "Vikipediya"da məqalələrin yaradılması;*
4. *Maraqlı məqalələrin həm Azərbaycan dillə, həm də xarici dillə "Vikipediya"da genişləndirilməsi;*
5. *Yaradılmış və yaradılmaqda olan məqalələrə doğru mənbələrdən istinadın verilməsi;*
6. *Həmçinin bir sıra məqalələrin redaktə və korrektə edilməsi;*

- Akademiyada yaranmış fəaliyyət cəmiyyəti olaraq Azərbaycanda virtual informasiya məkanının inkişafı üçün nə kimi planlarınız var?

- Virtual elektronlaşma günü-gündən inkişaf edir. Əvvəllər yüzilliyimizi informasiya əsri adlandırdıqsa, hazırda informasiya partlayışı əsri adlandırlır. Bizim VEFC olaraq, plan və təkliflərimiz daha çox məlumat və informasiyaları tənzimləmək, onları kontrol etmək və lazım olan məlumatları nəzərdə saxlamaqdan ibarətdir. Həmçinin respublikamıza aid həqiqətləri xarici dillərə tərcümə edib, yayımlamaqdan ibarətdir. Bununla bağlı müxtəlif ölkələrdə elmi diasporların formalaşması və formalaşmış elmi diasporlara əlaqələrin genişləndirilməsi zəruridir.

AMEA bütün institut və mərkəzlərinin informasiya ehtiyatlarının vahid Data-Mərkəzə keçirtmək məsələsini həll etməyə çalışır. Bu proseslər məhz virtual elektron texnologiyalara əsaslanır. Fikrimizcə, bu da öz növbəsində, AMEA-da informasiya sistemlərinin idarəetmə proseslərini daha da optimallaşdıracaq, büdcə xərclərini azaldacaq, eləcə də ümumi rəqəmsallaşmaya böyük təsir göstərəcək.

- Alimlərin tədqiqatlarının elektron ölçətilməsinin təmin etmək üçün nələr nəzərdə tutulur?

- Biz VEFC olaraq bütün resurs və imkanlarımızla Akademiyanın və azərbaycanlı alimlərin tədqiqatlarının ölçünməsi üçün hazırıq, sadəcə olaraq, burada hər şeydən öncə alimlər öz əsərlərini ölçünməsinə istəməlidirlər. Bu proses olmadıqca bizim imkanlarda üvənsiz olaraq, qalır. Digər bir məsələ isə AMEA-nın müxtəlif idarə və şöbələri ilə əməkdaşlıqdır. Nümunə üçün qeyd etdim ki, Elm nəşriyyatı, Elmi irs şöbəsi, Elmi-təşkilat və monitorinq şöbəsi, Elmi-analitik şöbə, Elmi tədqiqatların əlaqələndirilməsi şöbəsi bütün bu şöbələr nəşrlərdən və yeni elmi məqalələrdən xəbərdar olurlar. Onlar bizə məlumat göndərməlidirlər. Bu yaxınlarda "Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzindən Azərbaycanla bağlı az və rus dillərində ensiklopediyanın xüsusi cildinin elektron va-

riantını almış və "Vikipediya" bazasına yerləşdirməyə başlamışdır. Bu səbəbdən "Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzinin rəhbəri, akademik Tofiq Nağıyevə təşəkkür edir və minnətdarlığımı bildirirəm.

Biz VEFC olaraq, Milli Ensiklopediyanın və digər ixtisas ensiklopediyaların bütün cildlərini mahiyyəti üzrə "Vikipediya"ya yerləşdirməyə hazırıq.

- "Vikipediya"da xarici alimlərin bizim tədqiqatçılarla olan istinadlarının və xarici dillərdə məqalələrin sayını artırmaq üçün əlverişli hansı üsulları təklif edirsiniz?

- Elmi təşkilatlar tərəfindən elektron xidmətlərin məqsədyönlü icrası və səmərəliliyinin artırılması əsas məqsədə çatmaq üçün vasitələrdəndir. Beynəlxalq təcrübəyə əsasən biz çalışacağı ki, alimlərimiz daha rahat şəkildə təşkil olunan və tədqiqat orqanlarını göstərdiyi elektron xidmətlərin cəmləndirildiyi "VEFC"nin imkanlarından istifadə edərək, yararlansınlar. Artıq VEFC-in təşkilatçılığı ilə müəyyən konsept əsasında AMEA qurumları və əməkdaşlarını vahid platforma çərçivəsində azad və açıq elektron ensiklopediyada fəaliyyət göstərirlər. Əməkdaşlar VEFC-in vasitəsilə verilmiş məlumatlarla tanış olacaq və bundan istifadə edə bilərlər. VEFC-in məqsədi alimlərin avtobiografiyası və yaradıcılığının elektron bazaya keçidini təmin etmək, təqdim edilən elektron xidmətlər vasitəsilə əməkdaşların işlərini asanlaşdırmaq, şəffaf və operativliyi təmin etməkdən ibarətdir.

Fikrimcə, AMEA-da virtual elektronlaşma prosesinin inkişafı əla səviyyəyə gəlib çatıb ki, biz yeni bir addım atmalıyıq. Bu isə bütün institutların və elmi təşkilatların elektron bazasının yaradılması və vahid pəncərə xidmətlərini göstərilməsi sahəsində fəaliyyətə başlamalıdır. Bu prosesə görə zəruridir ki, yeni missiyalı tədqiqatlar müxtəlif institutlarda icra edilsin. Əgər elmi institutların elektron xidmətləri tam rəqəmsal şəkildə həyata keçirilərsə, biz artıq bir çox yeni məzmunlu işlərin qarşısını alacağıq və yekunda bu da büdcəyə gətirib çıxaracaq. Eyni zamanda, bu imkanı yaradacaq ki, bütün informasiya sistemləri yeni bir standartlara uyğun həyata keçirilsin. Çünki bu, yeni trendləri gündəmə gətirəcək. İri həcmli məlumatların toplanması və emalı nəticəsində virtual intellektdən istifadə edərək yeni layihələrin həyata keçirilməsinə müsbət şərait yaradacaq. Əlbəttə bütün bunların həyata keçməsi üçün regional və beynəlxalq Mərkəz formalaşdırmaq lazımdır.

Elektron Mərkəzin etibarlılığı səviyyəsi, informasiya təhlükəsizliyi və məlumatların idarə olunması da əsas istiqamətlərdəndir. Kibertəhlükəsizlik baxımından xüsusi standartlar tələb olunmalıdır.

Bütün bunlar göstərir ki, alimlərin elmi səhifələrini yaxşılaşdırmaq və məlumatların ölçünməsinin artırmaq üçün rəqəmsal texnologiyadan geniş istifadə üçün AMEA-da ciddi islahatlarla başlanılmışdır və davam etməkdədir.

- Ələddin müəllim, Səzə maraqlı müsahibə üçün minnətdarlığımı bildirir və təşəkkür edirik.

- Sağ olun. Mən təşəkkür edirəm.

Müsahibəni apardı: Ağahüseyn ŞÜKÜROV
AMEA Metbuat və informasiya şöbəsinin müdiri